

УДК 321.01 (477)

Юлія Лебєдєва

ГЕОПОЛІТИЧНА СТРАТЕГІЯ УКРАЇНИ: ДЖЕРЕЛА ТА ЕВОЛЮЦІЯ

Проведено огляд наукових досліджень, що стосуються ролі і місця України в сучасному геополітичному просторі. Проаналізовано напрямки наукових досліджень стратегії геополітичного розвитку держави. Окреслено завдання суспільствознавців, включаючи й українознавців щодо подальшого обґрунтування стратегічних завдань зовнішньополітичного та внутрішньополітичного курсу України в умовах російської агресії, спрямованої на гальмування її інтеграції у європейський і світовий простір.

Ключові слова: українознавство, Україна, геополітика, геополітичний простір, глобалізація.

До пріоритетних завдань сучасної гуманітаристики, включаючи й українознавство, належить опрацювання концептуальних засад геополітики, яка сама по собі має декілька вимірів: теоретико-методологічну, ідеологічну, інформаційну та практичну. На рубежі тисячоліть у світі відбулися глобальні геополітичні трансформації, до геополітичних процесів активно долучилися більше десяти нових країн, що відновили свою державну незалежність і суверенітет на пострадянському і посткомуністичному просторі, в тому числі Україна. Все це актуалізувало науково-дослідницьку діяльність, спрямовану на нове осмислення сутності геополітики в сучасному світі у контексті складних міжнародно-політичних процесів і протистоянь, формування нових центрів геополітичного, гео економічного і геовійськового впливів. За таких обставин геополітика, з одного боку, дедалі виразніше стає важливим чинником фундаментальних основ міжнародних політичних відносин як у глобальному, так і в регіональному значеннях [1, с. 6], а, з другого, привертає до себе дедалі більшу увагу з боку представників різних галузей знань. Геополітика спонукає до міждисциплінарного синтезу знань (теорії міжнародних відносин, географії, історії, права, політології, економіки, етнології тощо), що підвищує роль українознавства як системи знань про Україну і світове українство.

Геополітика є наукою, яка визначає стратегічне спрямування курсу держави і шляхи його реалізації. Прийняття політичних рішень неможливе без урахування геополітичного виміру зовнішньополітичних і зовнішньоекономічних пріоритетів держав світу, котрі постають величезними геополітичними полюсами, і насамперед таких велетнів, як США, Німеччина, Японія, Китай тощо [2].

З проголошенням державної незалежності Україна вийшла на якісно новий етап самостійного розвитку, завдяки якому на міжнародній арені вона постала як самостійний «гравець» із власною геополітичною позицією. Глибинні внутрішні зміни у політичній системі призвели до трансформації і в економічній, соціальній, культурній та інших сферах українського суспільства, що спричинило різновекторні реформи і у міжнародній діяльності українського дипломатичного корпусу.

Одним із ключових питань сучасної науки і практики залишається проблема конкретизації геополітичних пріоритетів України з урахуванням динамічних змін, які відбуваються в світі. Воєнна агресія Росії супроти України, анексія Автономної Республіки Крим, розпалювання сепаратистських рухів і збройна підтримка терористичних груп на Донбасі – все це потребує серйозних коректив у визначенні геополітичних пріоритетів України і відповідного наукового супроводження.

Наукове осмислення геополітичних процесів відбувалося паралельно з виробленням і реалізацією позиції багатовекторності стратегічного партнерства, що було підхоплене й частиною науковців, а це негативно впливало на встановлення як внутрішньої стабільності, так і зміцнення авторитету в світі. Концептуальні промахи політичної еліти, відсутність чіткої зовнішньополітичної орієнтації, постійна переміна геополітичного спрямування, непримиренність очільників виконавчої та законодавчої влади не покращували ефективність багатовекторної стратегії, а лише підштовхували до пошуку нової моделі зовнішньополітичної дипломатії. Очевидно це й спричинило Євромайдан, Революцію Гідності і зміну політичного курсу.

На початку 2014 р. нове керівництво країни робить вирішальний вибір у геостратегічному напрямку: 27 червня було підписано і вже 16 вересня 2014 р. ратифіковано Угоду про асоціацію між Україною та ЄС. Враховуючи складність політичної та соціально-економічної ситуації на шляху до підписання цієї угоди, виникає потреба опрацювання наукових праць присвячених змісту інтеграційних процесів сучасної України та дослідженню її суперечливого характеру реалізації.

Метою статті є розгорнутий історіографічний аналіз новітніх наукових досліджень, присвячених геополітиці України, аналізу основних напрямів реалізації зовнішньополітичної стратегії нашої держави, виявленню вузьких місць і актуалізації недостатньо висвітлених тем.

За роки незалежності в Україні сформувалася низка потужних наукових осередків, у проблематиці яких ключове місце посідає геополітична проблематика. Вагомий внесок у опрацювання теоретичних і методологічних засад геополітики, в аналіз досвіду реалізації геополітичного курсу України вносять науковці Національного інституту стратегічних досліджень, Національного інституту проблем міжнародної безпеки, академічних Інститутів всесвітньої історії, Історії України, Світової економіки і міжнародних відносин, Держави і права імені В. Корецького, Народознавства, Політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Кураса, Науково-дослідного інституту українознавства МОН України, Національної академії державного управління при Президенті України, Національного університету оборони України, Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Дипломатичної академії України при Міністерстві закордонних справ України та ін.

Серед численних праць, опублікованих за два останні десятиріччя, заслуговують уваги насамперед ті, що присвячені новому розумінню сутності геополітики, визначенню ролі і місця України в сучасному геополітичному просторі та обґрунтуванню доцільності євроінтеграційної спрямованості зовнішньополітичного вектору України [3–10]. Питання, пов'язані з подальшим реформуванням державного устрою України, з подоланням перепон у даному процесі досліджують В. Бортніков [11], С. Василенко [12], А. Гальчинський [13], С. Віднянський [14], С. Римаренко [15], О. Вишняк [16], А. Колодій [17] та інші.

Акцентуючи увагу на аналізі взаємовідносин України з ЄС, дослідники обґрунтовують знакові рубежі цього процесу, зокрема Ю. Тиркус запропонував власну періодизацію історії цих стосунків: 1991–1994 рр. – закладалися підвалини зовнішньополітичного курсу України; 1994–2004 рр. – продовжувала втілюватися тактика багатовекторності зовнішньої політики; 2005–2010 рр. – розпочала визначатися євростратегія України; 2010–2013 рр. – проголошено євроінтеграцію провідним напрямом зовнішньополітичного курсу країни, розпочалося парафування Угоди про асоціацію, але відмова вищого керівництва країни підписати Угоду про асоціацію завершило цей етап; початок 2014 р. і – до сьогодні – відбулося підписання Угоди про асоціацію та її ратифікація Верховною Радою України та європейським парламентом [18, с.320].

На нашу думку, більш прийнятною буде наступна періодизація євроінтеграційного процесу України, принаймні, ми виділяємо три періоди: 1991–1996 рр. – інституціоналізаційний: утвердження України як окремої держави, її атрибутів, прийняття Конституції, міжнародне визнання її кордонів, встановлення дипломатичних відносин і вироблення загальних контурів зовнішньополітичних орієнтирів та геополітики; 1997–2004 рр. – трансформаційний: пошук векторів внутрішніх і зовнішніх трансформацій, наростання кризових явищ, орієнтація на нейтралітет і позаблоковий статус у зовнішній політиці, розмитість геополітики; 2005 р. – до цього часу – реформаційний: поштовх прискоренню реформ і корективи в пріоритетах зовнішньополітичного курсу внесли Помаранчева революція, а відтак Євромайдан і Революція Гідності; Пріоритети: захист державного суверенітету, збереження цілісності території і безпеки країни, опрацювання корективи військової доктрини, активізація співробітництва з НАТО. Створення сприятливих внутрішніх і зовнішніх умов для реалізації геополітики.

Важливою умовою для реалізації євроінтеграційних прагнень України, Ю. Тиркус називає прагнення українського народу до внутрішньополітичної консолідації, у розвитку якої він відмічає дві взаємопов'язані тенденції: «по-перше, прагнення євроінтеграції стало потужним консолідуючим чинником; по-друге, саме внутрішньополітична консолідація виступає умовою прискорення повноцінного вступу України до ЄС, адже її відсутність трактується як системний ризик для подальшого зближення з ЄС» [19, с.113].

Впровадження євроінтеграційного курсу України на практиці належить до пріоритетних і складних завдань не тільки дипломатичного корпусу, але й всього державного організму і охоплює усі сфери суспільного життя. Для прискорення його втілення необхідно, на думку дослідника, звернутися до оновлення змісту національної ідеї, яка через систему національно-патріотичного виховання сформує національну свідомість. Дуже важливим елементом є єдина державна українська мова, яка разом з єдністю системи правління сприяє єдності нації [19, с.117].

На наш погляд, багато тут належить зробити й українознавцям, представникам історичної, філософської, етнологічної та інших наук, покликаних сприяти консолідації українського суспільства. Особливу увагу слід приділити формуванню історичної і національно-державницької свідомості кожного українця. Завдяки, єдиному історичному канону політична еліта буде мати змогу консолідувати народ в єдиному векторі зовнішньополітичних та внутрішньополітичних спрямуваннях.

На часі наукове спростування різного роду спотворень і фальсифікацій української історії, успадкованих від радянського минулого, викорінення залишків комуністичної ідеології і совкової свідомості серед частини населення, особливо сходу і півдня України, відсіч ідеологічним інсинуаціям російської пропаганди і терористично-сепаратистським угруповання в Донбасі. Не слід забувати, що на протязі багатьох десятиліть тоталітарний режим всіляко переслідував український національно-визвольний рух, боровся із самої ідеєю незалежності України, піддавав репресіям її носіїв.

Науковці звертають увагу на те, що формування і об'єднання українців в єдину націю виявились значно складнішим завданням, ніж уявлялося на етапі відновлення державної незалежності України, коли вистраждане «національне відродження» розглядалося мало не як автоматичний результат задекларованої державної незалежності. Задекларовані на конституційно-законодавчому рівні українізаційні настанови не заглибились в усі сфери життя пересічного українця і переважають у свідомості лише тих, хто й до проголошення державної незалежності плекав і та активно пропагував національну ідею. Натомість, значна частина населення України все ще залишилася у полоні комплексів «совєтських» практик.

Як показала силова агресія Росії проти України, анексія Криму і розгортання воєнних дій на Донбасі у відповідь на Революцію Гідності та підписання нашою державою Угоди про асоціацію з ЄС, базовим елементом російської міжнародної політики є блокування європейської інтеграції України, оскільки вона руйнує російські імперські плани зберегти свій вплив на пострадянському просторі. Можна погодитися з думкою науковців про те, що сучасні україно-російські відносини вимагають переосмислення міждержавного тероризму як виду політичних дій держави-терориста, що є неприйнятними для міжнародного співтовариства. [20, с.88] Безпека виступає однією з ключових проблем нормальної життєдіяльності нації та держави, це стало першочерговою проблемою після початку збройного конфлікту на Донбасі!

Низку монографій присвячених геополітичним стратегіям України опублікували фахівці Національного інституту стратегічних досліджень. Для прикладу: «Європейський проект та Україна», в якій знайомлять читачів з особливостями еволюції ЄС як специфічного інтеграційного утворення з аналізом євроінтеграційного руху України. Такий підхід дозволяє по-новому поглянути на європейський вибір України у зв'язку з проблемами державного суверенітету та комплексом зовнішньополітичних, соціально-економічних і гуманітарних питань. Особливу увагу приділено визначенню місця і ролі нашої держави в сучасному європейському безпековому просторі. Автори обґрунтовують нову концепцію формування сучасних наддержавних утворень, які реалізуються як «стратегічні проекти», тобто плановані у конкретній часовій перспективі системні утворення з екстраполяцією результатів у майбутнє. Приділено увагу проблемним питанням європейської інтеграції та способам подолання труднощів у контексті можливих варіантів розвитку подій у ЄС [21].

В монографії «Кіберпростір як новий вимір геополітичного суперництва» доведено, що хоча Україна досі є на шляху розвитку, однак для неї проблеми глобалізованого кіберпростору не є чимось відірваним від політичної реальності. Понад те, що інтенсивніше розвивається інформаційне суспільство в Україні, то актуальнішою (як для держави в цілому, так і кожного громадянина зокрема) стає проблема самовизначення України щодо кіберпростору. Сам факт актуалізації кібербезпекового складника для нашої держави свідчить про певний рівень розвитку українського суспільства, який визначає на порядку денному нові загрози людині, суспільству, державі [22, с.218].

Дослідження «Україна і Росія: дев'ятий вал чи Китайська стіна», авторський колектив присвятив дослідженню політико-теоретичних, геополітичних, культурно-історичних й зовнішньополітичних аспектів збройного конфлікту на Донбасі. У термінах теорії реалізму інтерпретовано специфіку міжнародних відносин на постімперських політичних просторах. Запропоновано прогностичні сценарії подальшої еволюції конфліктної ситуації на двосторонньому, регіональному й глобальному рівнях. Виокремлено й витлумачено джерела зовнішньополітичної поведінки сучасної Росії щодо України та решти держав пострадянського простору. На підставі досвіду конфлікту на Донбасі визначено стратегію й систематизовано тактики протидії зовнішній агресії [23].

Автори видання Науково-дослідного інституту українознавства «Українська етнополітика: прикладні виміри» підкреслюють, що доба глобалізації з особливою гостротою підіймає проблеми міжнаціональної та міжрелігійної злагоди та взаєморозуміння: «Для України і в Україні вони набувають особливого змісту та значення: державна мова, титульний етнос, українська діаспора, етнічна структура населення України, національні меншини, подвійне громадянство, візовий режим, легальна та нелегальна міграція – ці та інші проблеми і складають смислове поле прикладної української етнополітики. Від їх розв'язання істотно залежить спокій та благоустрій

українського суспільства, його впевнене життя і майбуття. Етнополітика має допомогти українським лідерам, політикам, законодавцям, управлінцям, науковцям, викладачам, студентам та думаючій молоді зрозуміти просту річ: якщо ми, нині, не розв'яжемо проблеми взаємного співжиття та співрозуміння, нашим нащадкам це буде зробити набагато важче» [24].

Низка нових акцентів щодо етнополітичної поляризації та соціокультурного розмежування в Україні розставила О. Кривицька, автор монографії «Демаркаційні лінії в етнополітичному просторі України» [25]. На її думку, загрозами національній єдності України є: непримиренність основних політичних акторів; конфлікт між прибічниками етнічного патріотизму та територіального патріотизму, що перетворило країну на поле зіткнення «ми»/ «вони» пріоритетів; мовний контекст ідентифікаційних практик. Мовне питання стало суттєвим маркером соціокультурного розмежування в країні; відсутність рівноваги між збереженням креативного потенціалу української нації і реалізацією прав інших етносів; – подвійна ідентичність українського суспільства провокує відштовхування національних цінностей та демонстрування презирства до національного; відсутність національної ідеології, здатної консолідувати навколо ідеї розвитку української незалежної держави громадян незалежно від етнічного походження; сегментація історичної пам'яті зумовила створення ідеологізованих конфронтаційних схем історичного минулого, які продукують негативні мобілізаційні можливості стереотипів та «війну міфів»; розбалансованість релігійного життя, закріплення міжконфесійних бар'єрів в умовах поляризації країни перетворило релігію в дезінтегруючий чинник; комплекс української меншовартості, «шароварний» імідж України – «розмиваючий» чинник процесу етнічної ідентифікації. Дефіцит громадянської ідентичності відбиває наявність різноспрямованих етнічних, культурних, релігійних ідентичностей; спроба частини української еліти нав'язати виключно етноцентричну модель націотворення провокує подальшу поляризацію суспільства та небезпеку дезінтеграції країни [25, с. 286–287].

Винятковим питанням в роботі виноситься проблема непорушності національного суверенітету та територіальної цілісності України. Дослідниця підкреслює, що наслідками цих загроз стали явища регіонального сепаратизму в регіонах Сходу та Півдня країни, створення сприятливих умов для воєнної агресії Росії щодо Автономної Республіки Крим з подальшою анексією півострова: «Зазначені ризики призводять до послаблення легітимності влади у масовій свідомості, створюють передумови для затягування періоду політичної нестабільності в Україні, відіграють потужну дезінтегруючу роль для неї» [25, с. 288].

Потрібно сказати, що низка положень, викладених в наукових дослідженнях, написаних до Революції Гідності, не витримали перевірки часом, вони орієнтували на стару геополітику, підпорядковану інтересам російського імперіалізму. Окремі сюжети наукових досліджень містили хибні орієнтири їх авторів, що призводило до деморалізації суспільства, армії, в цілому силових структур. Для прикладу, в монографії «Україна та Росія у системі міжнародних відносин: Стратегічна перспектива» наголошено, що відносини з нашим геополітичним сусідом – Російською Федерацією мають особливий вплив на розвиток української державності. Пріоритетом в українсько-російських взаєминах є розвиток відносин рівноправного партнерства [1, с. 9]. А далі автори дослідження виділяють свій основний посил читачу курсивом: «Не викликає сумніву, що для України, з геополітичного погляду, було б вкрай нерозважливо ставати в позу щодо Росії і робити ставку виключно на Захід. Оптимальний варіант для України – це взаємовигідні контакти як із Заходом, так і з Росією водночас, а не альтернатива: Захід або Схід» [1, с.9].

Цій же ідеї вторить дисертаційне дослідження О. Шеретюк «Політичні імперативи євроінтеграційного курсу України», об'єктом дослідження якого – є євроінтеграційна політика України. Дослідниця наголошує, що існує потреба у здійсненні системного наукового аналізу всього комплексу відносин Україна – ЄС, з урахуванням нових геополітичних реалій. Окрім того, підкреслює прагнення України до повномасштабної участі в політичному та економічному житті Європи, що логічно обумовлено геополітичними положеннями та історією нашої держави [26, с.5].

Негативним моментом в даній роботі є зазначене вище хибне твердження дослідниці, що геополітичні реалії не дають можливості Україні зосереджуватися лише на європейському геополітичному векторі: «Визначена стратегічна мета не применшує важливості інших пріоритетних напрямів, передусім – розвитку дружніх і партнерських відносин з Росією. Всебічний розвиток відносин з Росією як стратегічним партнером, поряд з реалізацією курсу на інтеграцію в Європу, посідає одне з ключових місць у структурі геополітичних пріоритетів України. Тим паче, що вплив російського чинника постійно відчувається і в стратегії зовнішньої політики нашої держави, і в усіх сферах суспільного життя» [26, с.6].

Викликає подив, що подібні ідеї пропагувалися не лише на науковому рівні, але й у вищих ешелонах влади. Саме жорнова цієї пропаганди принесли в нашу країну анексію Криму, війну на Донбасі та економічну кризу. Але, щороку, науковці покращували якість своїх досліджень та в епіцентр своїх наукових доробків ставали нові геополітичні ідеї та спрямування.

А. Луценко у дисертаційному дослідженні окреслив основну групу джерел та еволюції геополітичних ідей в Україні, ролі й місця наукових здобутків вітчизняних вчених в історії становлення та розвитку наукових основ національної школи геополітики [6, с.5]. Заслугує уваги й концепція автора стосовно ґенези української геополітичної ідеї впродовж всього історичного періоду існування українського народу, включаючи його етнічні корені та умови її зародження й розвитку.

Нижче наводимо вже приклади еволюції поглядів під впливом ідей Євромайдану. В дисертаційному дослідженні Є. Артьомової «Євроскептицизм у сучасному геополітичному дискурсі Європейського союзу» зазначено, що: «З огляду на динаміку сучасного політичного процесу в Україні, спричинену проголошеною «паузою» на шляху до укладання угоди про асоціацію між Україною та ЄС, звертає на себе увагу дивна односторонність українського дискурсу європейської інтеграції, який визначається домінуванням виключно внутрішніх сюжетів і не враховує зміст і спрямованість дискусій про майбутнє проекту єдиної Європи усередині самого Європейського Союзу. Це надає актуалізації теми дослідження місця та ролі євроскептицизму в сучасному геополітичному дискурсі ЄС нового смислу, який полягає у розширенні горизонту бачення перспектив європейської інтеграції України» [27, с.6].

Це дисертаційне дослідження захищене вже після Революції Гідності і відразу можемо побачити якісну різницю в наукових твердженнях, хоча розбіжність у часі всього декілька років. Завершуючи свою роботу, Є. Артьомова закликає українське керівництво і політичні сили визначити стратегічні пріоритети саме на європейському напрямі та шляхи їх реалізації! [27, с.200].

О. Боднарчук захищав своє дослідження вже після підписання й ратифікації 16 вересня 2014 р. Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Тому логічним є зауваження автора про те, що «європейська та євроатлантична інтеграція втратили характер зовнішньополітичних опцій і перетворилися на імператив міжнародної політики України» [28, с. 1]. Дослідник доводить, що: «Політичні комунікації в контексті євроінтеграційного курсу України повинні не тільки формувати проєвропейські настрої у суспільстві, а й виконувати мотиваційну функцію для суспільства. Тобто, громадяни України мають не тільки розуміти переваги європейської інтеграції, а й відчувати внутрішню відповідальність за майбутнє своєї країни, що призвело б до швидшого економічного розвитку та становлення Української держави як повноцінного члена європейської та світової спільноти. Як свідчить досвід держав-членів Європейського Союзу, досягти позитивних зрушень у внутрішній економіці та міжнародному визнанні вдалося завдяки тому, що держави розвивалися за двох основних умов, а саме завдяки ретельному виконанню громадянських обов'язків та послідовній реалізації політики європейської інтеграції» [28, с.1].

В умовах масштабної глобалізації та євроінтеграції можна з впевненістю доводити, що сьогоденна Україна займає важливе за значенням, місцезнаходженням, природними ресурсами місце в геополітичному просторі світу. Але тільки при умові повної консолідації всього українського народу, зміцнення суверенітету та збереження незалежності, українська держава зможе перетворитися в повноправний суб'єкт сучасної міжнародної політики.

Розглянуті наукові праці, присвячені різним аспектам геополітики незалежної України, дають підстави зробити висновок, що європейський вектор геополітичної орієнтації посідає пріоритетне місце і відкриває нові можливості для політичного та соціально-економічного розвитку України. Його реалізація сприятиме зміцненню авторитету нашої держави на міжнародній арені. Дослідники мають виходити з того, що законодавчо визначеним стратегічним пріоритетом української зовнішньої політики є євроінтеграція. Успішні досягнення у цьому ключі приведуть майбутню Україну до повноцінного членства в ЄС.

Таким чином, науковці покликані враховувати, що проти України РФ розв'язала і веде гібридну війну, мета якої переорієнтувати наші геополітичні пріоритети і зберегти нашу державу у сфері свого імперського впливу. Україна має рішуче відмовитися від ролі пасивного об'єкта геополітичних змагань інших держав і стати активним суб'єктом. Тільки активна геополітика України у тісній координації з іншими країнами дозволить повернути Крим і тимчасово неконтрольовані території Донецької та Луганської областей і зрештою зреалізувати процес, започаткований Євромайданом і Революцією Гідності.

Список використаних джерел

1. Україна та Росія у системі міжнародних відносин: Стратегічна перспектива: Колективна монографія. – К.: НІПМБ, 2001. – 624 с.
2. Рудий Г. Що таке геополітика? / Г. Рудий // Віче. – 2006. – № 2.
3. Геополітика. Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Під ред. А. Кудряченко, Ф. Рудича, В. Храмова. – К.: МАУП, 2004. – 293 с.
4. Булгаков В. Концептуальні підстави визначення геополітичних пріоритетів у XXI сторіччі / Україна: крок у XXI століття (соціально-політичний аналіз) / В. Булгакова. – К.: Інститут філософії НАН України, 2002. – С. 211–218.
5. Ковальова О. Копенгагенські критерії членства в Євросоюзі / О. Ковальова // Сучасна українська політика: політики і політологи про неї. – 2003. – Вип. 4. – С. 224–233.
6. Луценко А. Геополітичні ідеї в

Україні: джерела та еволюція: автореф. дис...канд...політ...наук: 23.00.01 «Теорія та історія політичної науки» / А. Луценко. – К., 2009. – 18 с. 7. Копійка В. Європейський Союз: досвід розширення і Україна / В. Копійка. – К.: Юрид. думка, 2005. – 448 с. 8. Асиметрія міжнародних відносин / Під ред. Г. Перепелиці, О. Субтельного. – К.: Видавничий дім «Стилос», 2005. – 555 с. 9. Європейська інтеграція України: політико-правові проблеми / Під ред. В. Горбатенка: Монографія. – К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2005. – 332 с. 10. Барановський Ф. Спільність внутрішніх та євроінтеграційних потреб вдосконалення політичної системи України / Ф. Барановський // Політичний менеджмент. – 2008. – № 4. – С. 57–65. 11. Бортніков В. Політична участь і демократія: українські реалії: монографія / В. Бортніков. – Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2007. – 524 с. 12. Василенко С. Україна: геополітичні виміри в загальноєвропейському процесі / С. Василенко. – Одеса: ОДМА, 2000. – 208 с. 13. Гальчинський А. Помаранчева революція і нова влада / А. Гальчинський. – К.: Либідь, 2005. – 368 с. 14. Віднянський С. Україна в європейському геополітичному просторі: проблеми та перспективи інтеграції / С. Віднянський // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. – Вип. 18. – К., 2009. – С. 247–254. 15. Римаренко С. Етнодержавотворчий процес в Україні / С. Римаренко // Актуальні проблеми внутрішньої політики. – 2004. – № 4. – С. 68–76. 16. Вишняк О., Небоженко В. Європейський вибір України: населення, громадськість, партії / О. Вишняк, В. Небоженко // Політичний портрет України – 2003. – № 27–28. – С. 42–48. 17. Колодій А., Олійник А. Державне будівництво і місцеве самоврядування: навчальний посібник / А. Колодій, А. Олійник. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 304 с. 18. Тиркус Ю. Особливості стратегії інтеграції України до європейського Союзу / Ю. Тиркус // Політологічні записки: 36. наук. пр. – Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2014. – Вип. 1.(9). – С.319–327. 19. Тиркус Ю. Внутрішньополітична консолідація як умова інтеграції України до ЄС / Ю. Тиркус // Науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах «Грані». – 2014. – Вип. 8 (112). – С. 113–118. 20. Новоскольцев Г. Тероризм як глобальна проблема сучасності // Історико-політичні проблеми сучасного світу: Збірник наукових статей / Г. Новоскольцев. – Чернівці: Чернівецький національний університет, 2014. – Т. 27–28. – С.82–88. 21. Європейський проект та Україна: Монографія / Під ред. А. Єрмолаєва, Б. Парахонського, Г. Яворської, О. Резнікова [та ін.]: Монографія. – К.: НІСД, 2012. – 192 с. 22. Дубов Д. Кіберпростір як новий вимір геополітичного суперництва / Д. Дубов. – К.: НІСД, 2014. – 328 с. 23. Україна і Росія: дев'ятий вал чи Китайська стіна / Під ред. В. Горбуліна, О. Власюк, С. Кононенко. – К.: НІСД, 2015. – 132 с. 24. Крисаченко В., Дякова О. Українська етнополітика: прикладні виміри / В. Крисаченко, О. Дякова. – К.: МП «Леся», 2014. – 614 с. 25. Кривицька О. Демаркаційні лінії в етнополітичному просторі України / О. Кривицька. – К.: ПІЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2015. – 328 с. 26. Шеретюк О. Політичні імперативи євроінтеграційного курсу України: автореф. дис... канд...політ...наук: спец. 23.00.04 «Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку» / О. Шеретюк. – К., 2008. – 31 с. 27. Артьомова Є. Євроскептицизм у сучасному геополітичному дискурсі Європейського союзу: дис...канд...політ...наук спец. 23.00.03 «Політична культура та ідеологія» / Є. Артьомова. – Дніпропетровськ, 2014. – 236 с. 28. Боднарчук О. Політичні комунікації в контексті євроінтеграційного курсу України: автореф. дис... канд...політ...наук: спец. 23.00.02 «Політичні інститути та процеси» / О. Боднарчук. – Чернівці, 2015. – 20 с.

Юлія Лебедева

ГЕОПОЛИТИЧЕСКАЯ СТРАТЕГИЯ УКРАИНЫ: ИСТОЧНИКИ И ЭВОЛЮЦИЯ

Проведен обзор научных исследований, касающихся роли и места Украины в современном геополитическом пространстве. Проанализированы направления научных исследований стратегии геополитического развития государства. Определены задачи обществоведов, включая украинологов относительно дальнейшего обоснования стратегических задач внешнеполитического и внутривнутриполитического курса Украины в условиях российской агрессии, направленной на торможение ее интеграции в европейское и мировое пространство.

Ключевые слова: украинология, Украина, геополитика, геополитическое пространство, глобализация.

Yuliya Lebedeva

THE GEOPOLITICAL STRATEGY OF UKRAINE: SOURCES AND EVOLUTION

Made a review of research on the role and place of Ukraine in a modern geopolitical space. We analyzed the areas of scientific research strategy of geopolitical development of the state. Defined tasks of social scientists and Ukrainian scientists with respect to the strategic objectives of further study foreign and domestic policy of Ukraine in the conditions of Russian aggression, aimed at the inhibition of its integration into the European and world space.

Key words: Ukrainian studies, Ukraine, geopolitics, geopolitical space, globalization.